

Låneord gør det lettere at forstå nabosprogene

Af Charlotte Gooskens, sprogforsker, Skandinavisk afdeling, Groningen Universitet, Nederland

Mange sprogbrugere ser det som en negativ udvikling, når låneord fra engelsk og andre sprog optages i sproget, men når det gælder den internordiske sprogforståelse er låneordene måske netop en fordel.

Grunden til at vi kan forstå hinanden i de skandinaviske lande er, at vi har et fælles ordforråd. Over 90% af ordene i det danske sprog findes i en beslægtet form på norsk og på svensk. Ca. halvdelen af disse beslægtede ord er oprindelige fællesnordiske ord (arveord), mens resten gennem tiderne er blevet lånt fra ikke-nordiske sprog, blandt andet engelsk, fransk, tysk latin og græsk (låneord). Mange af disse ord genkendes ikke som låneord af brugerne. Fx. er det nok de færreste, der ved at ordet *fest* er lånt fra latin *festum*, mens de fleste nok kan regne ud at ordet *team* er et engelsk låneord. Langt de fleste låneord kommer fra latin, fransk og tysk. Kun en meget lille del af det danske ordforråd er lånt fra engelsk.

Af flere grunde kan det forventes, at nabosprogenes låneord er lettere at forstå end arveordene. Denne forventning har vi testet indenfor projektet *Mutual intelligibility of closely related languages*, som i øjeblikket udføres ved skandinavisk afdeling ved Groningen Universitet (se <http://www.let.rug.nl/gooskens/project/>).

Hvorfor kan man forvente at låneord er lettere at forstå?

Vores forventning baserede vi på følgende fire kendsgerninger:

1. Låneord er længere end arveord.

Vores tidligere undersøgelser har vist, at låneord gennemsnitligt er længere end arveord. Psycholinguvistiske eksperimenter har vist, at ordlængde spiller en rolle i ordgenkendelse. Lange ord er lettere at genkende end korte ord. Grunden til dette er, at lange ord indeholder mere information. Desuden er der færre næsten enslydende ord, som en lytter kan forveksle dem med (naboord). Fx. er der ingen alternativ oversættelse til de svenske ord *produktion*, selvom det udtales anderledes end på dansk, mens det svenske ord *mor* af nogle danskere måske kunne forstås som dansk *mur* p.g.a. den u-agtige udtale af det svenske o.

2. Ændring af afledningsmorfemet i låneord og af roden i arveord.

Alle ord har en rod og desuden har en del ord også et afledningsmorfem. Fx. kan ordet *mandig* opdeles i roden *mand*) og afledningsmorfemet *-ig*. Ordenes rødder er vigtigere for sprogforståelsen end deres afledningsmorfemer. Forskellene mellem de skandinaviske sprogs arveord findes ofte i ordenes rødder, mens det især er afledningsmorfemerne, der er forskellige hos låneordene. Fx. udtales endelsen *-tion* i ordet *organisation* helt forskelligt på svensk og på dansk, mens udtalen af ordets rod er næsten ens på de to sprog. Omvendt er der en stor forskel på roden i det danske *vej* og det tilsvarende svenske *väg* eller det norske *vei*, som forøvrigt ikke har noget afledningsmorfem.

3. Låneord er nyere end arveord.

Låneord har haft mindre tid til at undergå sprogspecifikke lydforandringer end arveord, og ofte var historiske lydforandringer, som har påvirket arveordene, ikke længere aktive da låneordene kom ind i sproget. Resultatet er, at de skandinaviske sprogs fælles låneord ligner hinanden mere end arveordene, hvilket kan formodes at gøre dem lettere at forstå. Fx. har udtalen af ordet *butik* på de tre skandinaviske sprog næsten ikke ændret

sig i forhold til den oprindelige udtale på fransk. Derimod er stor forskel i udtale på arveordet *øje*, svensk *øga*, norsk *øye*.

4. Låneord kendes fra andre sprog.

Låneord er ofte næsten ens på andre sprog, som man lærer i skolen, fx. engelsk, tysk og fransk. Derfor er der flere forskellige ruter til deres forståelse. Når en dansker fx. hører det svenske *choklad* kan han gøre brug af sin kendskab til andre sprog, hvor ordet forekommer, hvilket formodentligt kan gøre det lettere at forstå. Når han hører udtalen af det svenske ord *säng*, dansk *seng*, er der derimod ikke megen hjælp at hente fra andre sprog, eftersom ordet kun findes i de nordiske sprog.

Ekspirement

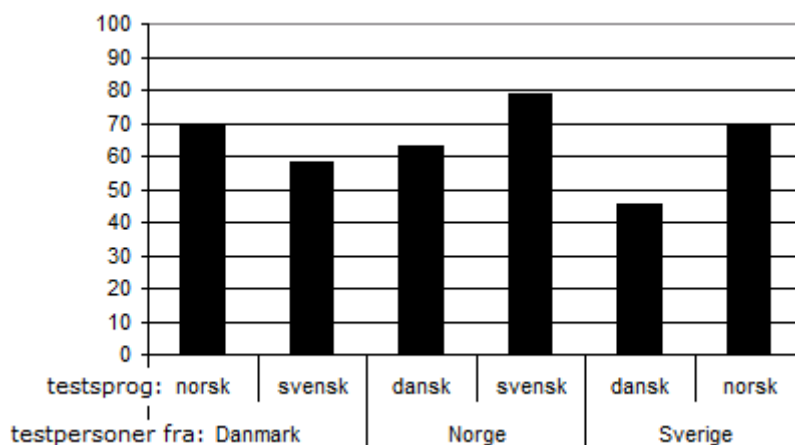
For at undersøge om det er rigtigt at de skandinaviske nabosprogs låneord er lettere at forstå end deres arveord udførte vi et eksperiment via Internettet. Ekperimentet omfattede flere germanske sprog, men her vil vi kun komme ind på den del af undersøgelsen, som handler om de skandinaviske sprog. Det er muligt at deltage i eksperimentet via <http://www.let.rug.nl/lrs> (login: germanic, password: guest).

Ialt 384 højt læste frekvente ord blev testet. Gymnasieelever fra Danmark, Norge og Sverige lyttede til hver 96 ord på et af nabosprogene via hovedtelefoner. De fik 10 sekunder til at skrive oversættelsen til deres modersmål i et felt på computerskærmen.

Hvert ord fik tildelt en score på 0 (forkert oversættelse) eller 1 (korrekt oversættelse) pr. testperson. Vi definerede nu sprogforståelsen som procentdelen af korrekte oversættelser over alle testpersoner fra et land. Vi udelukker de ikke-beslægtede ord fra videre analyse. Disse ord i princippet er uforståelige, medmindre man kan forstå dem via et fremmedsprog, og derfor er de ikke interessante, hvis vi vil have indsigt i forskellen mellem forståelsen af arveord og låneord.

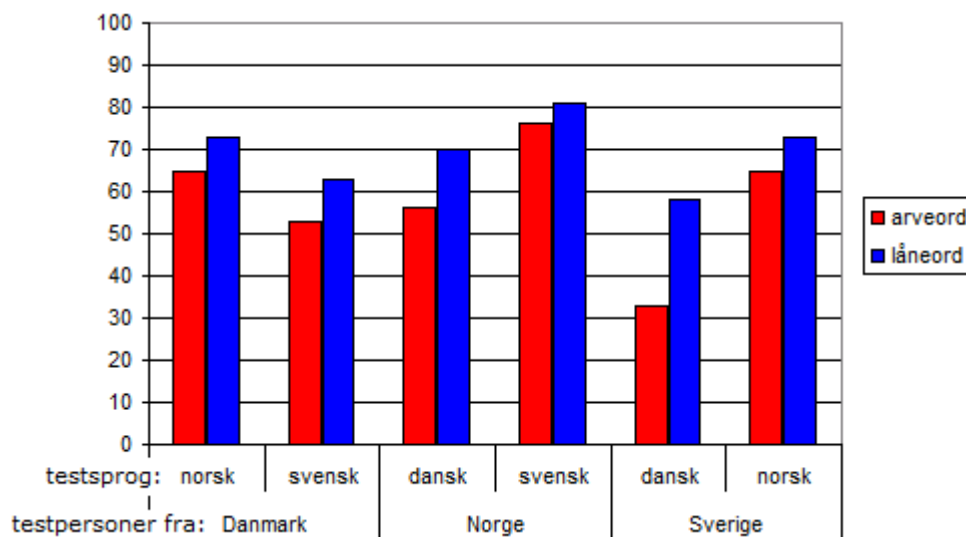
Resultater

Først ser vi på den gennemsnitlige forståelse af nabosprogenes ord i de tre lande. Figuren herunder viser, at ingen gruppe oversatte mere en 80% of ordene korrekt. Den svensk-danske sprogforståelse er dårligst (46 og 58% korrekte oversættelser). Især svenskerne har svært ved at forstå danske ord. Den svensk-norske ordforståelse er bedst (69 og 79% korrekt), og den dansk-norske forståelse danner en mellemgruppe (63 og 69% korrekt). Disse resultater stemmer i store linjer overens med resultater af tidligere undersøgelser af den interskandinaviske sprogforståelse.

For nu at kunne drage konklusioner om forståelsen af låneord i sammenligning med arveord, deler vi resultaterne op i forståelsen af arveord og låneord. Som det fremgår af figuren herunder, er låneordene for alle grupper lettere at forstå end arveordene.

Forskellen er især iøjenfaldende, når det gælder svenskerne forståelse af dansk. Når svenskere hører beslægtede danske ord, som er lånt fra andre sprog, er det forholdsvis let for dem at forstå dem (58% korrekt), mens de kun forstår en tredjedel af de danske arveord. Næststørst er forskellen mellem låneordene og arveordene hos nordmænd, som hører dansk (56 versus 70%). Forklaringen for at forskellen især er stor, når det gælder forståelsen af dansk, er formodentligt, at den danske udtale har gennemgået en større udvikling væk fra den fællesskandinaviske udtale end svensk og norsk. Dette har især påvirket arveordene, mens låneordene har haft mindre tid til at ændre udtale. De danske arveord er derfor blevet meget svære at genkende for svenskere og nordmænd.

Næste skridt

Vi har nu set på alle låneord samlet og konstateret, at de er lettere at forstå end arveord. Det næste skridt vil være at undersøge forståelsen af låneord fra forskellige sprog. Vores forventning er, at det er sværere at forstå beslægtede låneord i nobosprogene jo tidligere de er kommet ind i sproget.

Vi vil også se på skriftsprogforståelsen og sammenligne den med talesprogforståelsen. Vi forventer at forskellen mellem låneord og arveord vil være mindre, fordi skriftsproget er mere konservativt end talesproget. Derfor har de skandinaviske arveords stavemåde ændret sig mindre end deres udtale.